

Rasa, gender a politika čtení

Michael Awkward

*Vyšvihnem se, nejdřív jeden a pak druhý
Nepřestanem, dokud to nezmáknem
Sem pro tebe černej dost?
Billy Paul, „Am I Black Enough For You?“
(úryvek písňového textu)*

Vybrat si postoj k interpretaci, a tím pádem k jazyku, neznamená v dnešní době jen výběr postoje: znamená to vybrat si politiku čtení, vybrat si etiku čtení...

Alice Jardineová¹

I
V „Úvodu“ ke své knize *The Politics of Interpretation* W. J. T. Mitchell zcela přesně pojmenovává, jaký význam má v dnešní literární vědě zkoumání průsečíků ideologie a čtení. Proklamovaný pokus v plné míře prozkoumat celé téma tím, že „vybereme přispěvatele zastupující široké spektrum politických názorů“,² však při úvahách nad rasovou odlišností nenaplní naše očekávání. Navzdory nedostatečné pozornosti věnované rasám, která vedla jednu z přispěvatelek, feministickou teoretičku Gayatri Spivakovou k poznámce, že „se zdá, že třetí svět leží mimo oblast našich zájmů“,³ považuji Mitchellův sborník za cenný částečně proto, že podněcuje otázky, které nebyly v popředí zájmu afroamerického literárněvědného diskurzu od rozkvětu Black Aesthetic.⁴ Jaká je povaha vztahu mezi utiskovaným „minoritním“ rasovým postavením a čtením? Jinými slovy, jak černošství řídí, ovlivňuje nebo diktuje proces interpretace? Existuje nějaká politika interpretace, kterou by rasa determinovala nebo kontrolovala způsobem, jenž bychom mohli přirovnat k ideologiím určujícím čtení například feministických interpretek a interpretů? Tento článek můžeme tedy chápat jako pokus prozkoumat (abychom odkázali k „Úvodu“ Henryho Louis Gatese v jeho knize *„Race“, Writing and Difference*) odlišnosti, které může rasa působit při čtení nebo v interpretačním procesu.

Jak Spivaková přesvědčivě dokazuje, jakákoli diskuze o politice interpretace musí začít pokusem formulovat „funkční pojetí ideologie“. Podle Spivakové je takové pojetí naprosto nezbytné k tomu, aby se „odstranily rozpory mezi determinismem a svobodnou vůlí, mezi vědomou volbou a nevědomým reflexem. Činná ideologie je tím, co jistá skupina bere za přirozené a samozřejmé, z čeho musí, právě jako skupina, vyloučit veškeré historické usazeniny. [...] Subjekt či subjekty ideologie jsou naopak podmínkami a důsledky vlastní identity skupiny jako takové.“⁵

Ve shodě s touto formulací chci co nejstručněji a nejjasněji nabídnout své vlastní pojetí ideologie černošské interpretace (kterou budu dále nazývat „afrocentrickým čtením“). Jednoduše řečeno: afrocentrické čtení odhaluje nelítostně bělošský (*caucacentric*⁶) charakter projevu „étosu bělošské estetiky“, jak jej označuje Addison Gayle,⁷ a nabízí promyšlené, opravné interpretace výsledků černošské obrazotvornosti. Jinými slovy afrocentrické čtení se pokouší odvrátit negativní vliv, který má „projekce nejlepšího bělošského rasového obrazu na svět“⁸ na černošskou duši, a to jak tím, že ukáže lživost „bělošského [...] mýtu nadřazenosti“,⁹ tak tím, že „odkryje pokladnice plné krásy ležící hluboko v nenavštěvovaných oblastech černošské zkušenosti“.¹⁰

Každodenní diskriminace Afroameričanů ze strany bělošské hegemonie představuje „podmínky“ (abych použil slov Spivakové), které daly vzniknout černošskému světonázoru či ideologii. Není

třeba zde podrobně sledovat takové projevy černošské nacionalistické ideologie, jako je společně sdílené chápání bělošské etnocentrické povahy, kterou Larry Neal nazývá „západní kulturní estetikou“¹¹ – onen nepřehledný počet příkladů, na něž je angličtina tak bohatá a které pojímají bílou jako obraz čistoty, nevinnosti a dobroty, zatímco černou jako obraz nečistoty a zla –, či jako jsou nesčetné pokusy předvést krásu a sílu afroamerické kultury. Afroameričané interpretují svět „coby příslušníci společenské třídy“ v tom smyslu, jak slovo „třída“ chápe Robert Scholes, přičemž jejich interpretace vyplývá „jak z nutnosti, tak z určitého zájmu“.¹² K tomu, aby si uchovali pozitivní skupinový a osobní obraz, musejí bojovat proti staletím znehodnocujícím obrazů černošství ze strany bělošské hegemonie.

Formulace stoupců Black Aesthetic jasně dokazují, že jak složky afrocentrického čtení zaměřené proti hegemonii, tak i ty zaměřené na černošství mají svůj původ v ideologii – v politice afrocentrického čtení. Malá pozornost věnovaná estetickým vlastnostem textů černošských autorů však až příliš často znemožňovala afroamerickým interpretům plně prozkoumat argumentační brilantnost, kterou nacházíme v „pro danou kulturu typické literární tvorbě“ černošských „předků“.¹³ Až do nedávné doby upírala afroamerická literární věda z důvodu nedostatečného zájmu o aktivní analýzu umění černošské literární expresivity afrocentrickému čtení jeho komplexnost, neboť ignorovala jeho pověření „odkrytí pokladnice plné krásy ležící hluboko v nenavštěvovaných oblastech“ černošské literatury.

II

Můžeme-li o afroamerické literární historii 20. století říci, že v ní převládá jediná otázka, pak se tato otázka bezesporu týká úlohy, kterou by afroamerická literatura a její literárněvědné zkoumání měly (a/nebo mohly) hrát v úplném osvobození černochů v Americe. V návaznosti na takové významné postavy z minulosti, jako byl Frederick Douglass, který tvrdil, že gramotnost je „cestou z otroctví ke svobodě“,¹⁴ chápalo množství afroamerických spisovatelů a literárních vědců zvládnutí prostředků literárního vyjadřování jako cestu k osvobození černošské rasy z ohlupujících dogmat bělošské hegemonie. Konkrétní podoby, kterých tento pohled nabýval, se lišily, a to od Harlemské renesance, pro niž představovala literatura prostředek, jak poukázat na podobnosti Afroameričanů a jejich bělošských protějšků, až po oslavu černošské odlišnosti hnutím Black Aesthetics, přesto však plní černošská literatura v myslích mnoha literárních vědců a tvůrců utilitární funkci – má ukázat cestu do zaslíbené země AMERIKY a/nebo k ČERNOŠSKÉ NÁRODNOSTI.¹⁵

Henry Louis Gates věnoval velkou část své literárněvědné činnosti zkoumání historických motivací a estetických omezení podobných interpretací afroamerické literatury. Přesvědčivě dokázal, že první černošské písemné projevy na Západě vznikly jako přímá odpověď na živé rasistické pochybnosti o schopnostech černochů rozumově uvažovat. Jak Gates připomíná, první černošští spisovatelé chápali tyto písemné doklady schopnosti Afroameričanů rozumově uvažovat jako cestu k jejich osvobození. Přes ušlechtilé cíle černošských spisovatelů 18. a 19. století však projevy dokazující rozumové uvažování a gramotnost černochů žádnou cestu ke svobodě nenabídlly. Jak tvrdí Gates, „jak víme, černošský lid od rasismu neosvobodila naše literární díla. Přijali jsme falešný předpoklad a domnívali se, že rasismus bude poražen, jakmile bělošské rasisty přesvědčíme, že jsme také lidé“.¹⁶

Pokud spočívá afroamerická víra v osvobozující schopnost slova na „falešném předpokladu“, jedná se o předpoklad, který byl v tomto století přijímán jako fakticky nesporný *raison d'être* černošského literárního a literárněvědného diskurzu. Kdykoli se objeví otázka, zda máme projevy černošské literatury analyzovat na základě jejich vnitřní formální struktury, jako pokusy o vytříbení jejich vlastní estetiky nebo, podle známé autobiografické formulace Richarda Wrighta, jako „zbraň“ ve válce proti americkému rasismu, přiklání se afroamerický čtenář spíše na stranu ozbrojení. Následující doporučení, které afroamerickým literárním vědcům předkládá Addison Gayle, může sloužit jako reprezentativní příklad tradičních černošských postojů k umění:

Černošští literární badatelé [...] se musejí nechat vést takovým rozpoložením, které jim umožní vyložit umělecké dílo na základě toho, jak přispívá ke zmírnění problémů [rozuměj: rasismu], jimž byla lidská společnost až příliš dlouho vystavena. [...] [Musejí] vyzývat [...] černošské spisovatele, aby se plně oddali poučce, že literatura je jak proměňující morální silou, tak estetickou tvorbou. [...] Černošští literární vědci musejí po černošském spisovateli požadovat, aby morálními pojmy pojmenovávali křivdu páchanou na černoších.¹⁷

Gayleovo tvrzení, které vrcholí varováním, aby Afroameričané nezavrhovali společensky angažovaný tvůrčí a literárněvědný diskurz ve prospěch analýz umění pro umění, jasně demonstruje tendenci literárněvědné tradice upřednostňovat společenskopolitická čtení černošské literatury. Bez ohledu na Gayleovu neupřímnou, pokryteckou poznámku o černošském umění jako „estetické tvorbě“ je jasné, že jediné přípustné čtení afroamerické literatury je pro něj takové, které posuzuje schopnost určitého textu zvýšit rasovou hrdost Afroameričanů a proměnit americké rasové vztahy.

Není třeba, abych zde opakoval nedávné formulace černošských literárních vědců, jako jsou H. A. Baker, H. L. Gates, Deborah McDowellová a Robert B. Stept, týkající se omezení tohoto tradičního názoru afroamerické literární vědy na údajné povinnosti výrazového umění napravit/přepisovat vnímání rasy. Spíše se budu dále soustředit na to, co pro mě představuje nejzajímavější interpretační důsledky tohoto tradičního zaměření na přesnost, s níž černošská literatura zpodobňuje černošskou zkušenost. Je-li nejhodnější číst černošské výrazové umění na základě toho, jak odráží černošskou skutečnost, nutně z toho vyplývá, jak ostatně také někteří tvrdí, že nejlepšími čtenáři afroamerické literatury jsou černošští literární vědci, neboť jsou bezprostředně obeznámeni s podobami rasového útlaku. Pokud dovedeme tradiční čtení afroamerické literatury k jeho krajním logickým důsledkům, představuje černošská zkušenost hermeneutické pouto pojící afroamerického autora a interpreta, přičemž tato hermeneutická pečeť chrání černošské texty před tím, aby do nich pronikli neinformovaní a potenciálně rasističtí bělošští čtenáři.

V následujícím zamyšlení bych rád prozkoumal otázku, co zakládá „přijatelná“ čtení takových třídních textů, jakými je afroamerická literatura. Vede černá tvář afroamerického interpreta skutečně ke kvalitativně nadřazeným či co do vnímavosti odlišným čtením černošských textů od těch čtení, která může nabídnout „světlejší“ tvář? V jakých ohledech je možné afroamerické zdůrazňování „autority zkušenosti“ srovnat s podobnými výzvami amerických feministických literárních badatelek, které s tímto sloganem přišly jako první a udělaly z něj své interpretační heslo? Srovnání některých důsledků toho, kdy se Afroameričané a feministky dovolávají autority zkušenosti, nám umožní si jasně povšimnout delimitujícího charakteru politiky interpretace založené na zkušenosti.

III

Černošská badatelka Joyce Joyceová se ve své eseji, která podnítila mnohdy velice vášnivou „diskuzi“ mezi ní, Bakerem a Gatesem o používání a zneužívání poststrukturalistických teorií při analýzách afroamerické literatury, staví hrdě na místo dědičky odkazu společensky angažovaných afroamerických literárních vědců. V závěru eseje (která je ozvěnou – možná záměrnou – výše zmíněných Gayleových prohlášení), Joyceová tvrdí:

Jelikož černošský tvůrce vždy využíval jazyka jako komunikačního prostředku, který spojuje lidi, mělo by být úkolem černošského literárního vědce najít společný úběžník mezi veřejným, utilitárním, jevovým charakterem černošské literatury a estetickými (chcete-li jazykovými) analýzami, které osvětlují „univerzalitu“ literárního textu. [...] Úkolem černošského interpreta by mělo být nechat vystoupit myšlenky na povrch, vybavit je silou, aby mohly citově působit, vést, povzbuzovat a povznášet mysl a city černochoů.¹⁸

Na rozdíl od Gatese a Bakera, kteří využívají složitý poststrukturalistický žargon, „pseudovědecký“ jazyk a teorii čtení, má podle Joyceové afroamerický interpret napomoci nezasvěcenému černošskému čtenáři na jeho cestě ke gramotnosti. Jinými slovy úlohou černošských interpretů není, jak tvrdí Gates, „využívat pro své čtení jakýkoli ‚nástroj‘, který nám pomůže osvětlit, jasněji zhlédnout komplexnost uměleckého znázorňování typického pro naši literární tradici“.¹⁹ Černošský interpret by měl spíše pomáhat černošským masám porozumět tématům, metaforám a sdělením černošských textů, jejichž jednotlivé významy, jsou-li správně pochopeny, mohou vést k psychickému osvobození od potenciálně zotročujících „sil, kterými se pokouší je utlačovat“²⁰ bělošská hegemonie.

Afrocentrické čtení podle Joyceové využívá text jako diskurzivní prostředek k uvolnění okovů téměř nekonečného afroamerického psychologického poddanství. Touha Bakera a Gatese „zásadně se rozejít s neadekvátností minulých historických [a omezeně ideologických] interpretací a zabývat se významnými příklady afroamerické literatury v plnosti jejich symbolické potence“²¹ podle Joyceové naznačuje, že se tito badatelé „poddali“ tomu, co její předchůdce Gayle nazýval „sladkým omámením“, v jehož důsledku se badatelé vyhýbají širší ideologické zodpovědnosti.

Další důkazy názorů Joyceové na interpretační neschopnost Bakera a Gatese ve vztahu k černošské literatuře můžeme nalézt v její odpovědi na pochopitelně zlomyslné, jedovaté reakce na

její esej. Joyceová své oponenty mimo jiné obviňuje z toho, že jim chybí hluboce prožívaný společenský závazek vůči černochům, a tvrdí, že jsou oběťmi interpretační neschopnosti: „Přečteme-li si pečlivě jejich odpovědi, zjistíme, že ani jeden z těchto mužů neumí číst [...] Možná v posledních letech používali zatemňující jazyk a myšlenky Derridy, Barthesa, Paula de Mana, Foucaulta, Kristevy, Althussera, Bachtina a jiných jen proto, aby skryli své potíže.“²²

Čteme-li takříkajíc mezi řádky těchto dosti útočných poznámek, odhalíme, že Joyceová je znepokojena týmiž zjevnými obtížemi, kterými se zabýval i Gates: jak nabídnout vhodné, kulturně zasvěcené čtení afroamerických literárních textů, užíváme-li interpretační strategie, které se vyvinuly mimo afroamerický hermeneutický kruh.²³ Podobně jako bělošská feministická teoretička Elaine Showalterová, která varuje své sestry interpretky, aby se nespolehaly na to, co nazývá „androcentrickými modely“ „mužské kritické teorie“, a nehledaly v nich „nejzákladnější principy“,²⁴ tvrdí i Joyceová, že poststrukturalismus nenabízí adekvátní cesty pro hodnověrné afrocentrické analýzy. Bez ohledu na studie, které prozkoumávají natolik dominantní a propracované černošské výrazové tropy, jako je [proces] označování či blues, nejsou poststrukturalismem ovlivněná čtení Gately a Bakera v jejich zjevném odklonu od tradice společenskopolitické afroamerické literární vědy pro Joyceovou zřejmě (ideologicky) dostatečně černošské. Joyceová k rozchodu těchto badatelů s tradicí poznamenává: „Zatímco americká černošská literatura a myšlení o ní jsou zakořeněny v oddanosti černošskému lidu, Baker s Gatesem se této oddanosti „zřikají“.“²⁵

Joyceová naznačuje, že existuje pouze jediný přijatelný černošský interpretační postup. Taková interpretace je zaměřena mimotextově (v důsledku se tedy neptá na to, co text dělá, ale na to, co může text udělat pro afroamerického čtenáře) a mnohem intenzivněji než formální postupy se zabývá obsahem. Interpreti, kteří se zajímají více o to, co Gates nazývá „jazykem“ černošského textu, jsou pak při zkoumání jeho obsahu obviněni z neloajálnosti vůči věci černošského osvobození. Běžná afroamerická zkušenost s rasismem – nebo, abychom parafrázovali George Kenta, dobrodružství černošství v západní kultuře – by měla podle „tradicionalistických“ afroamerických literárních vědců vést k prosté, jasně politické interpretaci, která se v zásadě nezajímá o estetické kvality černošské literatury.

Joyceová správně předpokládá, že zkušenost s „dobrodružstvím“ černošství by měla zakládat dostatečné podmínky pro vymezení interpretační komunity v tom smyslu, v jakém o nich hovoří Stanley Fish. Členové interpretačních komunit jsou podle Fisha ve svém čtení textů vedeni společným „vědomím“, jež vytváří interpretační „postupy, [které] existují již před aktem čtení a určují proto podobu čteného“.²⁶ Členství v afroamerické interpretační komunitě nespočívá, jak jsem se za použití prohlášení členů Black Aesthetic pokusil ukázat, pouze v badatelově ochotě rozkrýt bílou hegemonii, a tím přivést neprobuzené černošské čtenáře ke svobodě, ale také v jeho oddanosti zkoumání historicky nedocenené krásy a komplexnosti černošské kultury.

Přes názory Joyceové, která tvrdí opak, se *apriorní* východiska Bakera a Gately, která nalézáme v jejich poučných dílech o afroamerických literárních textech, ocitají jednoznačně v duchovním (když ne diskurzivním) souladu s postuláty členů Black Aesthetic, kteří požadují, aby černošští literární vědci „hledali za slovy a odkrývali pokladnice plné krásy, ležící hluboko v nenavštěvovaných oblastech černošské zkušenosti“. Tento příkaz podle mého předznamenává jak Gatesův zájem o dekodování označující struktury černošské literární historie, tak Bakerův závazek vůči foucaultovskému archeologickému projektu „odkrývání“ kulturních specifík afroamerických textů.

V následující části chci prozkoumat důvody, které vedly Joyceovou k útoku na Bakera a Gately. Takový průzkum nutně povede k otázce, které se chci věnovat jak v souvislosti s afroamerickou, tak feministickou literární vědou: jak a proč může být intelektuálně podmanivá a prokazatelně nestálá, proměnlivá ideologie, jako je afrocentrické čtení, v rukou badatelů tak jednoznačně oddaných oslavě krásy vlastní kultury, jakými jsou Joyceová a Gayle, zredukována na neotesaný, tupý diskurzivní nástroj neschopný efektivně provádět škálu úkolů, pro něž byl určen?

IV

Afrocentrické čtení, podobně jako jiné nepokryté politické akty interpretačních komunit, například americké feministické literární vědy, předpokládá, že čtení je bezesporu subjektivní a „podmíněný“ akt oddání se ideologii. Jako mnoho jiných politických organizací, jež jsou si vědomy potenciálních důsledků neloajálnosti, tráví afrocentrická a feministická interpretační komunita velkou část času tím, že hodnotí úroveň skutečné ideologické angažovanosti těch, kteří o členství usilují nebo se k němu veřejně hlásí. Taková hodnocení jsou vždy prováděna na základě projevené schopnosti posuzovaného neušpinit se ideologickou nákazou politicky *jiného* (což je v obou případech

bělošský androcentrismus). Když procházíme pochybnosti Joyceové o „oddanosti“ Bakera a Gatese černošskému lidu nebo také názor Elaine Showalterové, podle níž je tvrzení Annette Kolodnyové, že feministické čtení představuje „naučenou činnost“, „politicky podezřelá“,²⁷ zřetelně si uvědomujeme, že status těchto posuzovaných coby rasových nebo genderových „insiderů“²⁸ je nechráněn před nařčením ze zrad. Ocítají se bez ochrany právě proto, že „černoch“ a „žena“ se tu uplatňují jako termíny, které definují nikoli biologické, nýbrž ideologické já. Jinými slovy, jak všichni víme, dobrodružství černošů a žen v západní kultuře nemusejí vést k dostatečně afrocentrickým a/nebo feministickým aktům čtení. Než se budu na konci tohoto článku zabývat tím, co považuji za nedostatky názorů Joyceové a Showalterové, pokud jde o afrocentrické a feministické čtení, rád bych na tomto místě zdůraznil, že jejich kritéria statusu interpretační komunity – rasa a gender – jsou do jisté míry pouze jinými názvy pro politickou orientaci. Nejsou-li Baker a Gates, slovy písně Billyho Paula, která posloužila jako motto tohoto článku, dostatečně černí pro Joyceovou a není-li Kolodnyová dostatečně ženou pro Showalterovou, pak tento nedostatek není biologický, ale vyplývá z toho, co obě vnímají jako nedostatečnou politickou angažovanost.

V obou případech se nedostatek ideologie chápe jako důsledek názorů, podle nichž mohou ideologicky *jiní* a jejich teorie interpretace adekvátně – tj. neandrocentrickým nebo nebělošským (*non-caucacentric*) způsobem – proniknout do feministických a afrocentrických textů, jejichž primární funkce spočívá podle tradiční třídní interpretace v zachycení (mnohdy důmyslně zakódované) zkušenosti obětí bělošské hegemonie. Fishův rozbor toho, jak interpretační komunity stanovují přijatelnost textových důkazů, nám může posloužit k objasnění motivace afrocentrické a feministické podezřívavosti vůči četbě jejich textů bělochy. Podle Fische je „povaha důkazů zásadní: jsou vždy funkcí toho, co mají dokazovat, a nikdy nejsou nezávisle přístupné. To znamená, že interpretace určuje, co bude přijato jako její důkaz, a důkazy je možné vybrat jen proto, že interpretace byla již předpokládána.“²⁹ Má-li Fish pravdu, pak estetické zásady, které tvoří podstatu oněch vždy dopředu existujících předpokladů i toho pokud možno zcela bezpředsudečného bělošského interpreta, odsuzují možná tohoto interpreta k tomu, že bude schopen nabídnout jen takovou interpretaci, kterou budou afrocentričtí a feminističtí interpreti a interpretky chápat jako nedostatečné čtení černošských a/nebo feministických textů poznamenané bělošskou mužskou ideologií.

Rané významné eseje černošských feministických badatelek, například Barbary Smithové nebo Debory McDowellové, představují přesvědčivý doklad historického odmítání interpretů, kteří nejsou ani černí, ani ženy, a nejsou tedy schopni přistupovat k textům Afroameričanek s příslušnou mírou kritické vážnosti a citlivosti ke specifčnosti černošských žen.³⁰ Ačkoli současná popularita děl afroamerických žen nasvědčuje tomu, že černošská feministická literární věda vcelku uspěla ve svých snahách získat pro tvorbu černošských žen důležité místo v afroamerickém, feministickém a americkém literárním kánonu, máme podezření, že Smithová i McDowellová by nesouhlasily s ideologickými deformacemi, které provázely některé z novějších aktů kanonizace prováděných genderově a/nebo rasově *jinými*.

Dle mého snad neexistuje znepokojivější příklad, než jakým je „Úvod“ Harolda Blooma k výboru literárněvědných článků Zory Neale Hurstonové. Po vstupním odstavci přiznávajícím prvotní „skepsi“ vůči Hurstonové, která plynula z vědomí, že „současná díla žen a příslušníků minorit jsou oceňována z jiných než estetických důvodů“,³¹ přináší Bloom stručné, poněkud neinformované čtení této velevýznamné černošské spisovatelky. Třebaže lze omluvit Bloomův nedostatečný vědecký zájem o dílo Hurstonové, pokud vezmeme v úvahu jeho nadměrnou náročnou úlohu vytvořit úvod k více než stu svazkům edice „Modern Critical Views“ nakladatelství Chelsea House, nelze již být shovívavý k jeho trestuhodně bělošskému mužskému čtení Hurstonové. Bloom o spisovatelce píše: „Sama Hurstonová byla osvěžujícím způsobem prosta všech ideologií, které dnes zastírají oficiální přijetí její nejlepší knihy [*Their Eyes Were Watching God*]. Její chápání moci nemá nic společného s politikou jakéhokoli přesvědčování, se současnými podobami feminismu nebo dokonce s těmi, kteří pátrají po černošské estetice.“³²

Bělošský literární vědec, izolovaný ve svém mýtu bělošského kánonu určovaného pouze estetickými kritérii, nechápe zásadní interpretační roli politiky jak při současném (znovu)objevení Hurstonové, tak v její dřívější nesrozumitelnosti. To, co bělošské mužské čtení již vždy předpokládá, totiž že velké umění je apolitické, stává se podnětem pro skvostně podivuhodnou kanonizaci Hurstonové. Touto kanonizací totiž významný bělošský badatel podrobuje černošskou spisovatelku obrazně řečeno jak schuylerianskému odčerňovacímu stroji, tak operaci změny pohlaví. Jediná podoba Hurstonové, kterou může Bloom přijmout, je její bledá, neženská verze, která už není ideologicky ani černošská, ani ženská.

Bloomovo čtení přes zamlžené interpretační brýle dokazuje, že afrocentričtí a feminističtí čtenáři a čtenářky mají skutečně řadu důvodů pro svou skepsi ohledně mužské literární teorie a těch, kdo ji využívají. Je jasné, že Bloom (abychom použili slov, kterých užívá Joyceová ve svém názoru na Bakerovy a Gatesovy interpretační nedostatky) neumí číst Hurstonovou, protože mužská bělošská ideologie mu znemožňuje docenit její černošskou a feministickou estetiku. Bloomova zamýšlená chvála je výmluvným příkladem omezení mužského bělošského čtení genderově a/nebo rasově *jiného*, a to v tom smyslu, že takové čtení je schopné se opravdu pochvalně vyjadřovat jen o těch, na které lze pohlížet jako na stoupence názorů hegemonie. Takové čtení projektuje hodnoty hegemonické bělošské Ameriky jako normativní a přiměřené, přičemž chápe jejich představitele jako dozorce nad úpadkem společnosti, a to prostřednictvím – abychom si vypůjčili příhodný obrat Elaine Showalterové – nestabilní oblasti rasové/etnické odlišnosti.

Příklad Bloomova ideologického čtení jasně naznačuje odlišnosti, které rasa a gender působí při hodnocení černošských a/nebo ženských textů bělošskými interprety. Přestože jsem si vypůjčil Gatesův titul, odlišuji se od něj v bodě, kdy jeho autor trvá na tom, že rasa je prostě (nebo ne tak prostě) „nebezpečný tropus“, a to z toho důvodu, že „rasa byla coby významuplné kritérium v biologických vědách dlouho vnímána jako fikce“.³³ Když Gates sleduje tuto argumentaci, nepřiznává, že gender jako kategorie je sám o sobě stejně kulturně determinovaný jako rasa. Alespoň z hlediska záměru této eseje vede důsledek chápání rasy jakožto tropu spolu s tvrzením, že „biologická kritéria používaná k určení pohlavní ‚odlišnosti‘ jednoduše neplatí, pokud je aplikujeme na ‚rasu‘“,³⁴ k názoru, že genderové odlišnosti jsou z pohledu kultury v zásadě významnější než odlišnosti rasové. Takovému názoru by podle mého mínění psychoanalyticky zaměřené feministické badatelky, které energeticky dekonstruují to, co považují za naše předeterminované pojetí sexuální odlišnosti, usilovně odporovaly.

Nabízí-li Gates takovýto esencialistický pohled na ženskou odlišnost, lze o něm dále říci, že důvěřuje podnětům „domácké, přímé, yankeevské a historicky zaměřené“³⁵ americké feministické teoretičky Elaine Showalterové, jejíž přesvědčení o nepřeložitelnosti „mužské kritické teorie“ napříč třídními hranicemi se shoduje s názory Joyceové. Tyto argumenty se ukázaly jako natolik přesvědčivé, že někteří muži otevřeně zpochybňují své právo nazývat se feministickými literárními vědci. Robert Scholes například tvrdí, že „literární badatel [...] může pracovat v rámci feministického paradigmatu, ale nikdy nebude plnohodnotným členem okruhu feministek“.³⁶

Scholesovy pochybnosti o „plnohodnotném“ mužském feministovi však nevycházejí, jak bychom předpokládali, ze sympatií k pokusům francouzského feminizmu „psát ženským tělem“ nebo využívat až dosud potlačovaný ženský jazyk (ani jednoho by muži nebyli biologicky schopni), ale spíše z teorií založených na zkušenosti onoho „domáckého [...] yankeevského“ feminizmu. Na závěr své dosti provokující četby kapitoly „Reading as a Woman“ z knihy Jonathana Cullera³⁷ Scholes píše o svých potížích s Cullerovými pokusy vykládat feminizmus optikou dekonstrukce: „Především se domnívám, že by se žádný muž neměl jakkoli pokoušet zpochybňovat pravomoci, kterých se ženám dostává ve vztahu k vyjadřování jejich zkušenosti, a ženy by se podle mého názoru měly mít na pozoru před literárněvědnými systémy, které tyto pravomoci popírají nebo umenšují.“³⁸

Scholes tu neodkazuje na biologické odlišnosti vědeckým způsobem, nepoukazuje na fyziologickou jinakost žen, která by mohla zapříčiňovat jedinečný způsob čtení a psaní, ale na kulturní důsledky přiřazování k „třídě“ žen. Pro Scholese nemohou být muži beze zbytku přijatelnými feministickými čtenáři, protože nemohou zažívat útlak žen z první ruky. Avšak dovolávání se ženské zkušenosti s útlakem, jehož „autoři“ jsou muži, nás ovšem přenáší z oblasti biologie do světa ženské kultury – jinými slovy do světa podobného Gatesově „rase“, jejíž kódovanou „černošství označující odlišnost“ se běloši, jak Gates jasně přiznává, mohou naučit číst.³⁹

Tvrzení, že muži jsou kulturně neadekvátními čtenáři textů ženských autorek, je v zásadě stejné jako tvrzení černošského literárního badatele Stepena Hendersona z roku 1973, že běloši nejsou zkušenostně vybaveni k tomu, aby mohli nabídnout kompetentní čtení afroamerické literatury. Hendersonovy názory na neadekvátnost bělošského čtení, podobně jako názory angloamerických feministek týkající se mužských čtenářů, jsou pevně zakotveny ve vnímání uzavřené třídní kultury – které se říká „černošská zkušenost“ – a nejjasněji se projevují v jeho teorii saturace textu. Saturací má Henderson na mysli „především a) zprostředkování černošskosti v dané situaci a b) pocit věrnosti vůči pozorováním či intuicím zachycené pravdě černošské zkušenosti“.⁴⁰ Takové zprostředkování je funkcí „naprostého“ ponoření se do kultury, které dovoluje „pochopit“ diskurz použitý při popisu této zkušenosti. Jak Henderson zdůrazňuje: „Tam, kde máme co činit se zjevně černošským stylem a tématem, můžeme například cítit, že slovo, slovní obrat či rytmus jsou tak

správné, tak černošské, že jejich využití objasňuje celou kompozici.“⁴¹ Na základě kulturní zkušenosti mohou černoši podle Hendersona rozpoznat opravdovost, černošskost takových promluv, zatímco běloši, kteří touto zkušeností vybaveni nejsou, to nedokáží.

Hendersonovy formulace zpochybňovali jak Gates, tak Baker. Gates popisuje saturaci jako „konečnou, ultimativní tautologii“, která nutně vede k neblahému srovnávání jednotlivých černošských spisovatelů s ohledem na rozdílnou míru ideologické černošskosti, již dosáhli.⁴² Baker pak nazývá Hendersonovy domněnky „kulturní xenofobii“, protože naznačují, že „pouze černošská představivost [...] je schopna vnímat černošství“. Pro oba je teorie saturace problematická, jelikož, jak konstatuje Baker, „tvůrčí a kritický rámec navrhovaný Hendersonem chvílemi připomíná uzavřený kruh“,⁴³ z něž jsou nečernoši navždy vyloučeni. Jsou-li však Hendersonovy teorie xenofobní, nejsou jimi o nic více než teorie určité skupiny feministek, jako je Showalterová, které jakoby šmahem odmítaly možnost adekvátně feministického mužského čtení textů ženských autorek na stejném základě jako Henderson, totiž kvůli kulturní – zkušenostní – odlišnosti.

Je-li, jak se domnívám, hlavním tématem těchto diskuzí otázka, zda může být rasová nebo genderová zkušenost adekvátně interpretována napříč „třídními“ hranicemi, zabýváme se pak problémy, které nejsou tradičně spojovány s literární interpretací, nýbrž s antropologií. Z povahy svého oboru se antropologie musela ve svých dějinách zabývat (někdy zodpovědněji než jiné obory) otázkou, zda je pro (typicky bělošského) badatele možné dosáhnout dostatečně přesných analýz cizích kultur (většinou Třetího světa). Ve své vlivné eseji „Hustý popis: K interpretaci teorie kultury“⁴⁴ tvrdí kulturní antropolog Clifford Geertz, že takové analýzy možné jsou a že je jich možné dosáhnout v podobě „hustého popisu“ symbolických společenských činností odvozených z porozumění „významovým sítím“, jež jsou jedinečné pro každou zkoumanou kulturu. Podle Geertze vyžaduje kulturně zasvěcené čtení prováděné jiným sdílenou kulturní zkušeností, ale spíše naučenou „schopnost vykládat způsoby jejich vyjadřování, to, co nazývám systémy symbolů“.⁴⁵

Jedno z nejspokojivějších využití geertzovské interpretační kulturní teorie v oblasti literatury nalezneme v Bakerově knize *The Journey Back*. Podle Bakera vyžaduje adekvátní interpretace literatury, kterou označuje jako „projev lidské schopnosti symbolického chování“, abychom věnovali „bedlivou [...] pozornost metodám a objevům různých oborů [filozofie, psychologie, lingvistiky a fenomenologie], které nám umožňují zabývat se otázkami, jako jsou status uměleckého předmětu, vztah umění a jiných kulturních systémů či povaha a funkce umělecké tvorby a její chápání danou společností“.⁴⁶ Interdisciplinární „antropologie umění“ přináší podle Bakera „důkladné uchopení, ‚hustý popis‘, navzájem provázaných kódů konkrétní [...] kultury“, přičemž „může nabídnout autentickou ‚sílu významu‘ celého díla“.⁴⁷

Také Showalterová nachází u Geertze mnohé doporučeníhodné podněty. Koneckonců uvádí, že kulturní model ženského psaní nabízí „úplnější a uspokojivější způsob, jak mluvit o specifčnosti a odlišnosti psaní žen“.⁴⁸ Dále se domnívá, že geertzovský přístup přináší prostředky pro „skutečně ‚hustý‘ popis psaní žen, [který] klade důraz na začlenění genderu a ženské literární tradice do mnohočetných vrstev, jež utvářejí sílu významu v textu“.⁴⁹

Přes podobné využití Geertzových názorů, které mají přinést adekvátní způsoby dešifrování toho, co Baker i Showalterová označují jako „sílu významu“ literárních textů, docházejí tyto badatelé k velice rozdílným závěrům, co se týče interpretačního potenciálu kulturní analýzy napříč třídními hranicemi. Už jsme se seznámili s částí Bakerovy odsuzující odpovědi na názor, že pouze kulturní „insider“ je schopen adekvátně číst afroamerické texty. Přestože Baker v knize *Blues, Ideology, and Afro-American Literature* připouští, že Stephen Henderson má pravdu, tvrdí-li, že afroamerická výrazová kultura byla dlouho „v obležení [...] bělošské blahosklonnosti a snobismu a [...] otevřeně patologické nevědomosti a strachu“,⁵⁰ některé zasvěcené interpretace černošské literatury z pera bělochů, které přineslo poslední desetiletí, přinutily Bakera, aby přehodnotil svá tvrzení z knihy *The Journey Back* týkající se neschopnosti bělochů kompetentně interpretovat afroamerické texty.⁵¹ Tyto studie Bakera přesvědčily, že „prostřednictvím zkoumání ‚forem neznámých věcí‘ byli někteří bělošští literární badatelé v poslední době schopni proniknout do černošského literárněvědného okruhu. Nevstoupili však do něj jako nadřazené autority, nýbrž jako vědci pracující v souladu se stěžejními postuláty Black Aesthetic“.⁵²

Zatímco Baker přivítal několik zasvěcených bělošských badatelů v černošském literárněvědném okruhu, Showalterová, jak dokazuje její recenzní zamyšlení „Critical Cross-Dressing: Male Feminists and The Woman of the Year“, zůstává značně skeptická vůči úspěšnosti mužských pokusů proniknout do okruhu feministických interpretací. Podle Showalterové vyplývá neschopnost mužů přinést adekvátně feministická čtení z jejich neschopnosti úspěšně se vypořádat

s neodmyslitelnými obtížemi jejich postavení. Showalterová normativně stanovuje, že „muž teoretik se musí při přechodu k feministické literární vědě vyrovnat s tím, co mužské čtení implikuje, a musí zpochybnit či opustit své paternální výsady“.⁵³ Podle Showalterové jsou úspěšné „mužské feministické“ texty, jako například Cullerovo „Reading as a Woman“ a Úvod do literární teorie⁵⁴ Terryho Eagletona důkazem toho, že mužský literární vědec četl „vědomě z pozice své vlastní genderové zkušenosti a zároveň s ironických vědomím jejích ideologických hranic. To znamená, že četl nikoli jako žena, ale jako muž a feministka.“⁵⁵ Jinými slovy muž si musí být vždy vědom své pozice (genderového) outsidera.

Přestože Showalterová vyjadřuje názor, že muži se skutečně mohou stát feministickými čtenáři, zároveň jasně naznačuje, že pokusy mužů – literárních vědců – obecně selhávají v důsledku toho, že narážejí na obtíže s akty „konfrontace“ a „poddání se“, které jsou pro feministickou literárněvědnou kompetenci nezbytné. Podle Showalterové je mužské feministické čtení příznačně dokladem neschopnosti mužských literárních vědců „zvážit vlastní ideologické dilema“ – že totiž jako privilegovaní členové patriarchální společnosti využívají feministické interpretační modely, které tento jednostranný mocenský systém energicky kritizují – což s sebou přináší „falický feminismus [, který] vypadá jako další útok na zdroje feminity za účelem dát mužské dominanci moderní podobu“.⁵⁶

Vraťme se k problému, který spatřuje Showalterová v tvrzení Kolodnyové, že muži se mohou naučit číst feministicky přijatelným způsobem. Politická podezřívavost Showalterové, zdá se, plyne z toho, že Kolodnyová není schopná trvat na tom, aby se muži vzdali svých patriarchálních privilegií. Avšak dokonce i zběžný pohled na esej Kolodnyové jasně dokazuje, že její názory na interpretaci ženských textů jsou v souladu s kulturně antropologickým modelem, který přijímá Showalterová.

Ve svém článku „Dancing Through the Minefield“ přináší Kolodnyová nejlepší možné zdůvodnění tvrzení, že ženské texty z historického hlediska nebyly přijímány do muží řízeného západního literárního kánonu. Kolodnyová naznačuje, že „zcela nejnovější feministické interpretace spisovatelek nám dovolují usuzovat, že tam, kde se [texty autorek] vytratily z povědomí, nemuselo tomu tak být v důsledku nedostatečné hodnoty jejich díla, nýbrž v důsledku neschopnosti převážně mužských čtenářů správně interpretovat a docenit ženské texty – ve velké míře v důsledku předchozí nedostatečné obeznamenosti s nimi“.⁵⁷ Přestože Kolodnyová nevyužívá snadnou příležitost ke kousavější kritice patriarchátu, její tvrzení se ocitá v jednoznačné shodě s přesvědčením, které zastává Showalterová, totiž že ženská kultura poskytuje jedinou přiměřenou živnou půdu pro analýzu literatury psané ženami. Kolodnyová konstatuje, že muži nemohli dříve číst ženské texty, protože nebyli schopni dostatečně analyticky uchopit kódy, které prostupují ženskou zkušenost. Podle Kolodnyové však provokativní feministické studie významných představitelk feminismu, jako jsou Patrica Meyer Spacksová, Ellen Moersová, Sandra Gilbertová, Susan Gubarová a samotná Elaine Showalterová, nabízejí mužům prostředky k pochopení dříve jim unikajících „kódů zvyklostí, společnosti a chápání světa“,⁵⁸ které jsou pro ženské texty typické.

Názory Kolodnyové se opět nacházejí ve zřejmém souladu s geertzovským/symbolickým kulturně antropologickým modelem, který Showalterová přijala v článku „Feministická kritika v divočině“. Poslední vývoj na poli feministického diskurzu, tj. sborník Alice Jardineové a Paula Smitha *Men in Feminism* či to, co sama Showalterová oslavuje jako „skutečně vzrušující, vážně míněnou a provokativní“⁵⁹ angažovanost některých mužských teoretiků, nám může pomoci objasnit náležitost tvrzení Kolodnyové, že muži se mohou naučit, a také se naučili číst kódy ženských literárních a literárněvědných textů. Zdá se však, že takový vývoj přesto Showalterovou netěší, neboť ta se stále mnohem více zajímá o další rozpracování svých názorů na mužské neúspěchy ve vytváření dostatečně feministických čtení, místo aby vítala a povzbuzovala náznaky – třebaže podle ní problematické – vážného zájmu mužů o feministická témata.⁶⁰

Tak jako se Joyce Joyceová vymezovala vůči uplatňování tzv. mužské bělošské poststrukturalní teorie při analýze černošských literárních textů, obviňuje Showalterová Kolodnyovou ze zrady, když tato údajně příliš zjednodušuje povahu překážek stojících v cestě analytické kompetenci mužů tváří v tvář feministickým textům. Pro obě sociopoliticky zaměřené badatelky převyšuje jednoznačně hrozba potenciálního narušení jejich diskurzů ze strany mužské bělošské hegemonie jakákoliv explikativní pozitiva, která by ze vstupu této hegemonie do jejich diskurzů mohla vyplynout. Showalterová i Joyceová se obávají neutralizace politického potenciálu svých analytických systémů, která by vyplynula z toho, co badatelky považují za nejproblematičtější případy narušení ze strany ideologicky *jiného*. Joyceová se obává, že poststrukturalismem prostoupený důraz

na jazyk textu odvrátí pozornost černošských literárních badatelů a badatelek od analýzy témat zrovnoprávnění v černošské literatuře. Showalterová je zase znepokojená tím, že „redukce“ feministického čtení na naučenou (ale nikoli nutně *žítou*) činnost podporuje typ „falické ‚feministické‘ literární vědy“, kterou přesvědčivě kritizuje ve svém pojednání o Eagletonově studii věnované Richardsonovi.

Feministická literární badatelka Mary Jacobusová o snaze Showalterové uchránit feministickou literární vědu před potenciálním narušením ze strany bělošských poststrukturalistických literárních vědců a jimi svedených (ženských) feministických přeběhlic říká: „Energická polemika Showalterové je poháněna pochopitelnou profesionální obavou o uhájení typicky ženského literárněvědného prostoru.“⁶¹ Na tuto konzervativní reakci, částečně motivovanou ospravedlnitelným podezřením vůči historicky neukojitelné touze patriarchy ovládat vše ženské, musíme také, domnívám se, pohlížet ve spojitosti s nespornou nadějí Showalterové, že ženy si podrží nezpochybnitelnou institucionální kontrolu nad feminismem. Často vyjadřovaný nesouhlas Showalterové s „mužskou literárněvědnou teorií“ i s feministickými literárněvědnými badatelkami ovlivněnými kontinentálními teoriemi vychází, jak se zdá, z ženské touhy vyloučit muže z účasti na feministickém diskurzu – jinými slovy udržet tento diskurz výlučně feministický.

Showalterová, zdá se, prosazuje ustavení feministické literární vědy jakožto ženami kontrolovaného, konkurenčního ekvivalentu k z historického hlediska převážně mužskému západnímu literárněvědnému kánonu. S ohledem na vážné neshody, které dnes panují mezi feministickými literárními badatelkami ohledně hodnoty současné literárněvědné teorie, se i výlučně ženské zastoupení ukazuje jako problematické. Takové výhradní zastoupení, které si Showalterová přeje, by mohlo paradoxně vést k potvrzení náležitosti dekonstruktivistického názoru, že odlišnosti v rámci termínu, jako je *feminismus*, jsou možná analyticky závažnější než odlišnosti mezi binárními protiklady maskulinní a femininní.

V

Mnoho amerických feministických literárních badatelek sdílí názor Showalterové, že „feministická posedlost opravováním, upravováním, doplňováním, přezkoumáváním, zlidšťováním či dokonce napadáním mužské literárněvědné teorie nás udržuje v závislosti na této teorii a brzdí pokrok v řešení našich vlastních teoretických problémů“.⁶² Jistě platí, že jeden z těchto teoretických problémů – místo poststrukturalistických teorií mužských badatelů ve feministické literární vědě – způsobil zdánlivě nezhoditelný rozkol uvnitř feministické literární vědy. Socialistická feministická literární badatelka Jane Marcusová například tvrdí, že spoléhat se ve větší míře na mužské teorie podněcuje ke zradě obecných myšlenek feministické literární vědy. Marcusová uvádí na adresu dvou interpretací, eseje „Vlastní pokoj“⁶³ v podání Peggy Kamufové a románu *K majáku*⁶⁴ v podání Gayatri Spivakové, toto:

Tím, že si berou na pomoc otcovské průvodce ke zmapování labyrintu ženského textu, popírají autorčino mateřství. Takové čtení posiluje patriarchální autoritu. Tím, že čte Woolfovou skrze Foucaulta, označuje Kamufová jeho kritiku historie sexuality za významnější, než je kritika, kterou nalézáme u Woolfové. Spivaková interpretuje Woolfovou prostřednictvím Derridy, a tak přísluhuje patriarchy tím, že trvá na heterosexuálnosti, kterou román napadá, přičemž upřednostňuje umělčinu cudnost. Obě badatelky zauímají pozici dcery otce, nikoli dcery matky.⁶⁵

Tím, že Marcusová staví svou vlastní levicově separatistickou politiku proti tomu, co bychom mohli nazvat novým feministickým programem, který problematizuje genderové odlišnosti upřednostňováním názorů mužských teoretiků (včetně nechvalně proslulého mizogyna Freuda), tvrdí, že autorky jako Spivaková a Kamufová vystavily jak samy sebe, tak feministickou teorii ničivě a protiženské nákaze maskulinních hodnot.

Postoje Marcusové zaznívají i v eseji Niny Baymové, napsané částečně za účelem vysvětlit, jak naznačuje podtitul, „Proč neprovozují feministickou literární teorii“ („Why I Don't Do Feminist Literary Theory“). Baymová tvrdí, že spojení feministických teoretiček s Freudovým a Lacanovým dílem bychom mohli nejlépe popsat jako nepřekonaný Elektřin komplex, jinými slovy jako touhu být „tatínkovou holčičkou“.⁶⁶ Podle Baymové slouží mizogynní základy feministické teorie kromě toho, že svým vyznavačkám umožňují „stahovat z kůže sestry sešlé z pravé cesty“, také k minimalizaci ideologické oddanosti ke třídě žen jako takové: „Dnešní feministická literární teorie [...] se nakonec stará více o to, aby byla teoretická, než o to, aby byla feministická. Promlouvá z pozice *kastráta*.“⁶⁷

V tomto okamžiku by měly být podobnosti mezi útokem na poststrukturalismus ze strany nové Black Aesthetic a ze strany domácího yankeeismu jasné. Tradiční feministická i afrocentrická čtení chápou energickou a vytrvalou kritiku produktů bělošské mužské představitivosti jako svou základní strategii při posilování třídnosti, a pohlížejí tedy na přejímání analytických východisek současné teorie od bílého muže jako na příznak zrady. To platí zvláště tehdy, když se tyto teorie používají při úvahách nad takovými tématy, jako jsou omezení historického využití těchto interpretačních tradic. Tak jako si Baker a Gates přivlastňují poststrukturalismus, aby dokázali naplnit možnosti afrocentrického čtení, tak také pečlivá četba zamyšlení Mary Jacobusové nad esejí E. Showalterové „Critical Cross-Dressing“, ukazuje, že feministická teorie prostoupená psychoanalýzou, místo aby byla v rozporu s feministickými postuláty, klade důraz na to, aby třídní diskurz dovedl svou kritiku falogocentrismu do nejzazšího důsledku.

VI

Úvodem své eseje „Reading Woman (Reading)“ nabízí Mary Jacobusová zamyšlení, které nám může posloužit jako vysvětlení její důvěry v psychoanalytickou teorii. Zatímco vřele vítá fakt, že Showalterová odmítá pokusy feministické biokritiky „psát ženským tělem“, neboť, jak to sama formuluje, „nemůže existovat žádný tělesný výraz, který není zároveň zprostředkován jazykovými, sociálními a literárními strukturami“,⁶⁸ neshoduje se s jejími názory na to, jak nejlépe hovořit o kulturně produkovaných odlišnostech žen. Pro Jacobusovou je tím, co poskytuje ten nejpodněnější způsob, jak vstoupit do plodné, neesencialistické diskuze nad kulturně konstruovanými genderovými odlišnostmi, nikoliv domácí yankeevský historicky zaměřený feminismus, nýbrž psychoanalytická teorie:

Pokud neexistuje žádný skutečný referent, o který bychom se mohli úvodem opřít, žádná identita nebo esence, můžeme nahlížet produkci pohlavní odlišnosti jako text, jako tvorbu významu. Jakmile již nebudeme vnímat původní genderovou identitu biologicky nebo anatomicky – tedy jako danou –, nýbrž jako určenou jazykem a v jazyce, pak můžeme „čtení ženy“ považovat za proces diferenciaci, jehož model poskytuje psychoanalýza.⁶⁹

Využije-li Jacobusová psychoanalytického modelu, je schopna prozkoumat „literárněvědné převlékání kabátů“ v kontextu problému, který feministickému diskurzu poslední doby dominuje: „Odlíší se ‚čist jako žena‘ nějak zásadně od ‚čist jako muž‘, a pokud ano, v čem spočívají (politické, sociologické nebo ideologické) rozdíly?“⁷⁰ Jestliže, jak tvrdily Showalterová a mnoho dalších, je zdrojem interpretačních odlišností mezi muži a ženami kultura, a nikoli příroda, pak nám jakákoli pozornost věnovaná biologii nemůže nijak pomoci k pochopení těchto odlišností. Navzdory otevřeně antiesencialistickým názorům Showalterové na odlišnost dokazuje její esej přetrvávající „posedlost legitimností a nelegitimností [...] [a] upřednostňuje jednoznačné významy a neproměnné původy“,⁷¹ což jí zabraňuje, aby dovedla své proklamované antiesencialistické názory k jejich (pro Jacobusovou) logickým, dekonstruktivistickým závěrům.

Přestože Showalterová souhlasí s Cullerovým názorem, že „feminismus se problematicky dovolává čtenářčiny zkušenosti a identity, která je vždy spíše konstruována nežli dána“, ukazuje se jako praktikující esencialistka, když navrhuje, aby feministické literárněvědné teorie „prověřoval náš vlastní [ženský] tep“.⁷² Namísto toho, aby zpochybňovala věrohodnost samotného označení *žena*, ocitá se v důsledku svých výchozích předpokladů „nebezpečně blízko názorové pozici, které se dříve vysmívala“,⁷³ totiž obhajování toho, co Jacobusová nazývá „genderovou hierarchií“, která hodnotí přijatelnost členství v okruhu feministických literárních badatelek pouze na základě biologie.

Psychoanalytická teorie tedy umožňuje dekonstruovat tradiční problematické dovolávání se autority ženské zkušenosti v rámci feministické literární vědy a legálně tak odhalit biologicky i kulturně neospravedlnitelnou praxi této literární vědy spočívající v hromadném zavádění obrácené diskriminace. Převrátíme-li pouze binární opozici muž/žena, při bolestném vědomí jejího falogocentrického původu, naznačujeme naši spoluúčasť na mužem vytvořené fikci dějin. Žádná feministka by se neměla s takovým tvrzením smířit, navzdory institucionálním ziskům, které může přinést.

Příklady Bakera, Gatese a Jacobusové ukazují, že současná literární teorie může naše pochopení třídních textů vznikajících mimo hegemonii rozšířit přinejmenším proto, že po nás tyto texty vyžadují, abychom přehodnotili naše literárněvědné předpoklady. Domnívám se, že afrocentričtí a feminističtí literární vědci opírající se o poststrukturalismus nejpřesvědčivěji demonstrovali jeho přínosnost tehdy, když prozkoumali ideologicky neoprávněnou povahu předpokladu, že

pozitivistické, sociopolitické čtení je tím jediným ideologicky správným prostředkem, jak k literatuře přistupovat.

Pro naše porozumění textům vycházejícím z feministické a afrocentrické tradice mohou být bezpochyby velmi přínosné méně oslavné způsoby analýzy, které nabízejí dekonstrukce a psychoanalytická teorie. V daném stavu literárních dějin obou třídních diskurzů, kterým jsme se v této eseji věnovali, redukuje pozitivistické čtení analýzu na „předem připravené“⁷⁴ předpisy, které jsou právě tak bez nápadu, plné stereotypů a nehodné tradic, kterým mají sloužit, jako předvídatelný pohled muže bělocha na Zoru Neale Hurstonovou. Aby i v průběhu času neztrácela ideologie svou životnost a užitečnost jakožto prostředek přístupu k literárním textům, musí brát v úvahu opětovně promyšlení povahy problémů, kterým se věnuje, a předkládat plodné způsoby „re-vize – aktů ohlednutí, nahlížení novými očima či přistupování ke starému textu z nového kritického úhlu“,⁷⁵ jak uvádí Adrienne Richová ve zřejmě nejcitovanější pasáži americké feministické literární vědy. Tento revizionistický postup je závazný nejen pro prvotní formulace metod třídního čtení, ale také tehdy, když se tyto prvotní metody natolik pevně usadí, až se stanou překážkami pro objasňující „čerstvé“ interpretace.

Přeložil Miroslav Kotásek.

Studie vyšla původně v angličtině jako „Race, Gender, and the Politics of Reading“ v časopise Black American Literature Forum 22, 1988, č. 1 – Black Women Writers Issue, s. 5–27.

Poznámky

- ¹ Alice Jardineová, „Opaque Texts and Transparent Contexts“, in: Nancy K. Millerová (ed.), *The Poetics of Gender*, New York, Columbia University Press 1986, s. 97.
- ² W. J. T. Mitchell, „Introduction“, in: týž (ed.), *The Politics of Interpretation*, Chicago, University of Chicago Press 1983, s. 2.
- ³ Gayatri Spivaková, „The Politics of Interpretation“, in: W. J. T. Mitchell (ed.), *The Politics of Interpretation*, s. 366.
- ⁴ [Široce rozvrstvené černošské hnutí 60. let 20. století usilující o sebeurčení černošské kultury zejména v oblasti uměleckého vyjádření. Soubor ideologií a přístupů k umění, které úzce souvisejí s dobovou snahou o prosazení ideálu černošské emancipace v americké společnosti.]
- ⁵ Tamtéž, s. 347.
- ⁶ [Anglický výraz *caucacentric*, který v doslovném překladu znamená „bělošsko-centrický“, zde překládáme jako „bělošský“.]
- ⁷ Addison Gayle, Jr., „Cultural Strangulation: Black Literature and White Aesthetics“, in: týž (ed.), *The Black Aesthetic*, New York, Anchor 1971, s. 44.
- ⁸ Carolyn Gerardová, „The Black Writer and His Role“, in: Addison Gayle (ed.), *The Black Aesthetic*, s. 352.
- ⁹ Tamtéž.
- ¹⁰ Addison Gayle, Jr., „Cultural Strangulation: Black Literature and White Aesthetics“, s. 45.
- ¹¹ Larry Neal, „The Black Arts Movement“, in: Addison Gayle, Jr., *The Black Aesthetic*, s. 357.
- ¹² Robert Scholes, „Reading as a Man“, in: Alice Jardine a Paul Smith (eds.), *Men in Feminism*, New York, Methuen 1987, s. 206.
- ¹³ Houston A. Baker, Jr., *Blues, Ideology, and Afro-American Literature*, Chicago, University of Chicago Press 1984, s. 200.
- ¹⁴ Frederick Douglass, *Narrative of the Life of Frederick Douglass*, New York, Signet 1968, s. 49.
- ¹⁵ Slova „Amerika“ a „černošská národnost“ zde uvádím velkými písmeny ve shodě se snahami Houstona Bakera „rozlišovat mezi ideou a tím, co Edmundo O’Gorman popisuje [...] jako ‚kus kosmické hmot‘“. Jak Baker naznačuje, „označení AMERIKA [a já bych dodal označení ČERNOŠSKÁ NÁRODNOST] je záměrný akt, který vždy nahrazuje státní příslušnost“ (Houston A. Baker, Jr., *Blues, Ideology, and Afro-American Literature*, s. 66).
- ¹⁶ Henry Louis Gates, Jr., „Writing ‚Race‘ and the Difference it Makes“, in: týž (ed.), *„Race“, Writing, and Difference*, Chicago, University of Chicago Press 1986, s. 12.
- ¹⁷ Addison Gayle, Jr., „Preface“, in: týž (ed.), *Black Expression*, New York, Weybright and Talley 1969, s. vii–xv.
- ¹⁸ Joyce A. Joyceová, „The Black Canon: Reconstructing Black American Literary Criticism“, *New Literary History* 18, 1987, č. 2, s. 343.

- ¹⁹ Henry Louis Gates, Jr., „Criticism in the Jungle“, in: týž (ed.), *Black Literature and Literary Theory*, New York, Methuen 1984, s. 4.
- ²⁰ Joyce A. Joyceová, „The Black Canon: Reconstructing Black American Literary Criticism“, s. 339.
- ²¹ Houston A. Baker, Jr., *Blues, Ideology, and Afro-American Literature*, s. 117.
- ²² Joyce A. Joyceová, „Who the Cap Fit’: Unconsciousness and Unconscionableness in the Criticism of Houston A. Baker, Jr., and Henry Louis Gates, Jr.“, *New Literary History* 18, 1987, č. 2, s. 373.
- ²³ Viz Henry Louis Gates, Jr., „Criticism in the Jungle“, s. 2–10.
- ²⁴ Elaine Showalterová, „Feministická kritika v divočině“, přel. Karolína Švíková, in: Libora Oates-Indruchová (ed.), *Ženská literární tradice a hledání identit*, Praha, SLON 2007, s. 132.
- ²⁵ Joyce A. Joyceová, „Who the Cap Fit’, Unconsciousness and Unconscionableness in the Criticism of Houston A. Baker, Jr., and Henry Louis Gates, Jr.“, s. 382.
- ²⁶ Stanley Fish, *Is There a Text in This Class?*, Cambridge, Harvard University Press 1980, s. 14. [Jedna kapitola česky: „Jak je to tu s textem?“, přel. Petr A. Bílek, *Aluze* 5, 2002, č. 3, s. 68–76.]
- ²⁷ Elaine Showalterová, „Critical Cross-Dressing: Male Feminists and the Woman of the Year“, in: Alice Jardine a Paul Smith (eds.), *Men in Feminism*, s. 119.
- ²⁸ [Bylo by možné anglický výraz „insider“, opak výrazu „outsider“, překládat například jako „zasvěcenec“, ovšem v daném kontextu, kde tento výraz označuje jedince stojícího uvnitř určité skupiny či kultury – má tedy širší význam – jej raději ponecháváme nepřeložený.]
- ²⁹ Stanley Fish, *Is There a Text in This Class?*, s. 272.
- ³⁰ Příklady rasistického a/nebo sexistického čtení, které Smithová a McDowellová citují, zahrnují poznámku Sary Blackburnové, že „Toni Morrisonová je příliš talentovaná na to, aby zůstala pouhou úžasnou zapisovatelkou černošské strany provinčního amerického života“, a že když svou pozornost odpoutá od černošských mas, „mohla by jednoduše překonat onu ranou a nezáměrně limitují klasifikaci „černošské spisovatelky““ (Barbara Smith: „Toward a Black Feminist Criticism“ in: Elaine Showalterová (ed.), *The New Feminist Criticism*, New York, Pantheon 1985, s. 171) a nápadnou absenci Afroameričanek v knize Roberta Stepta *From Behind the Veil*, která „má být „dějinami [...] historického vědomí afroamerické umělecké formy – konkrétně afroamerického psaného vyprávění““ (Deborah McDowell: „New Directions for Black Feminist Criticism“ in: Elaine Showalterová (ed.), *The New Feminist Criticism*, s. 187).
- ³¹ Harold Bloom, „Introduction“, in: týž (ed.), *Zora Neale Hurston*, New York, Chelsea House 1986, s. 1.
- ³² Tamtéž, s. 4.
- ³³ Henry Louis Gates, Jr., „Writing ‚Race‘ and the Difference it Makes“, s. 5 a 4.
- ³⁴ Tamtéž, s. 5.
- ³⁵ Elaine Showalterová, „Piecing and Writing“, in: Nancy K. Millerová (ed.), *The Poetics of Gender*, New York, Columbia University Press 1986, s. 222.
- ³⁶ Robert Scholes, „Reading as a Man“, s. 207.
- ³⁷ Jonathan Culler, „Reading as a Woman“, in: týž, *On Deconstruction: Theory and Criticism after Structuralism*, Ithaca, Cornell University Press 1982, s. 43–64.
- ³⁸ Robert Scholes, „Reading as a Man“, s. 217–218.
- ³⁹ První černošské literárněvědné články trpí – přes všechnu svou provokativní a ospravedlnitelnou kritiku aktů vyloučení a dezinterpretace prováděných bělochy a černochoy tam, kde se jedná o literaturu černošských spisovatelek – oním druhem esencialistické zaujatosti, která zamožuje dílo tradičních afrocentrických a bělošských feministických literárních vědců. Jak pro Smithovou, tak pro McDowellovou například fakt, že je někdo černý a navíc žena, sám o sobě nezpochybnitelně vytváří nutné podmínky pro ideologicky přiměřenou černošskou feministickou literární vědu. Smithová, která naznačuje, že černoši i běloši „samozřejmě nejsou vybaveni k tomu, aby se zabývali [zároveň] subtilnostmi [sexuální a] rasové politiky“, tvrdí, že černošská feministická literární badatelka „bude myšlení a psaní opírat o svou vlastní identitu a nebude se pokoušet naroubovat myšlenky nebo metodologie bělošského/mužského myšlení o literatuře na vzácný materiál černošského ženského umění“ (Barbara Smithová, „Toward a Black Feminist Criticism“, s. 170 a 175). Podobně i McDowellová při svém pokusu definovat černošskou feministickou literární vědu prohlašuje, že tento „termín se může [...] vztahovat k jakémukoli literárněvědnému příspěvku napsanému černošskou ženou, nezávisle na tématu nebo hledisku, které si vybere“, jinými slovy nezávisle na tom, zda dílem prostupuje jednoznačná „feministická nebo politická perspektiva“ (Deborah McDowellová, „New Directions for Black Feminist Criticism“, s. 191). Tento střet „černošské ženy“ a „černošského feminismu“, biologických a ideologických stanovisek, je, domnívám se, v mnoha ohledech od základu problematický. Rád bych rychle se rozvíjející svět černošské feministické literární vědy prozkoumal úplněji ve svém dalším článku.
- ⁴⁰ Stephen Henderson, *Understanding the New Black Poetry*, New York, Morrow 1973, s. 62.

- ⁴¹ Tamtéž, s. 65.
- ⁴² Viz Henry Louis Gates, Jr., *Figures in Black: Words, Signs and the „Racial“ Self*, New York, Oxford University Press 1987, s. 32–36.
- ⁴³ Houston A. Baker, Jr., *Blues, Ideology, and Afro-American Literature*, s. 82 a 81.
- ⁴⁴ [Česky: Clifford Geertz, „Zhuštěný popis: K interpretaci teorie kultury“, in: týž, *Interpretace kultur: vybrané eseje*, Praha, Sociologické nakladatelství 2000, s. 13–42.]
- ⁴⁵ Clifford Geertz, „From the Native's Point of View: On the Nature of Anthropological Understanding“, in: týž, *Local Knowledge: Further Essays in Interpretative Anthropology*, New York, Basic Books 1983, s. 70.
- ⁴⁶ Houston A. Baker, *The Journey Back*, Chicago, University of Chicago Press 1980, s. xvi.
- ⁴⁷ Tamtéž, s. xvi a xvii.
- ⁴⁸ Elaine Showalterová: „Feministická kritika v divočině“, s. 155.
- ⁴⁹ Tamtéž, s. 168. [Zaběhlý český překlad Geertzova termínu „thick description“ je „hustý popis“.]
- ⁵⁰ Cit. podle Houston A. Baker, Jr., *Blues, Ideology, and Afro-American Literature*, s. 84.
- ⁵¹ Baker říká o možnostech kompetentního bělošského čtení černošských textů: „Je-li černošská kreativita výsledkem kontextu – tkaniva významu, které se mírou i druhově odlišuje od těch, které jsou přístupné úzkým názorovým kategoriím bělošské Ameriky, je možné, že sémantická síla černošské kreativity může bělošskému literárnímu vědci zcela uniknout.“ (Houston A. Baker, Jr., *The Journey Back*, s. 154.)
- ⁵² Houston A. Baker, Jr., *Blues, Ideology, and Afro-American Literature*, s. 84.
- ⁵³ Elaine Showalterová, „Critical Cross-Dressing: Male Feminists and The Woman of the Year“, s. 126–127.
- ⁵⁴ Terry Eagleton, *Literary Theory: An Introduction*, Minneapolis, University of Minnesota Press 1983. [Česky: *Úvod do literární teorie*, přel. Petr Onufer, Praha, Triáda 2005.]
- ⁵⁵ Elaine Showalterová, „Critical Cross-Dressing: Male Feminists and The Woman of the Year“, s. 126.
- ⁵⁶ Tamtéž, s. 129
- ⁵⁷ Annette Kolodnyová, „Dancing Through the Minefield: Some Observations on the Theory, Practice, and Politics of a Feminist Literary Criticism“ in: Elaine Showalterová (ed.), *The New Feminist Criticism*, s. 155.
- ⁵⁸ Tamtéž, s. 156.
- ⁵⁹ Elaine Showalterová, „Critical Cross-Dressing: Male Feminists and The Woman of the Year“, s. 119.
- ⁶⁰ To, co Showalterová říká o Terry Eagletonovi v článku „Critical Cross-Dressing“, je dobrým příkladem. Zatímco na mnoha stránkách rozpitvává „falický feminismus“ jeho studie *The Rape of Clarissa*, věnuje pouze krátký odstavec tomu, aby přiznala jeho téměř zázračnou proměnu v kompetentního feministického literárního badatele. Podle Showalterové Eagletonova poučná kniha *Úvod do literární teorie*, „kde už nespí feministické kritice“, naznačuje, „že feministické myšlenky pronikly skrz naskrz Eagletonovým výkladem a že spolu s marxistickou estetikou prostupují celým jeho popisem vývoje současného literárněvědného diskurzu“. (Elaine Showalterová, „Critical Cross-Dressing: Male Feminists and The Woman of the Year“, s. 130.) Avšak tento jednoznačně významný úspěch zůstává upozaděm, neboť Showalterová se věnuje výkladu toho, co chápe jako nedostatečnost mužské interpretace.
- ⁶¹ Mary Jacobusová, „Reading Woman (Reading)“, in: táž: *Reading Woman: Essays in Feminist Criticism*, New York, Columbia University Press 1986, s. 12.
- ⁶² Elaine Showalterová, „Feministická kritika v divočině“, s. 132.
- ⁶³ [Česky: Virginia Woolfová, *Tři guineje, Vlastní pokoj*, přel. Stanislava Pošustová a Martin Pokorný, Praha, One Woman Press 2000.]
- ⁶⁴ [Česky: Virginia Woolfová, *K majáku*, přel. Kateřina Hilská, Praha, Odeon 1999.]
- ⁶⁵ Jane Marcusová, „Still Practice, A/Wrested Alphabet“, in: Shari Benstocková (ed.), *Feminist Issues in Literary Scholarship*, Bloomington, Indiana University Press 1987, s. 89.
- ⁶⁶ Nina Baymová, „The Madwoman and Her Languages“, in: Shari Benstocková (ed.), *Feminist Issues in Literary Scholarship*, s. 52.
- ⁶⁷ Tamtéž, s. 45 a 46.
- ⁶⁸ Elaine Showalterová, „Feministická kritika v divočině“, s. 143.
- ⁶⁹ Mary Jacobusová, „Reading Woman (Reading)“, s. 4.
- ⁷⁰ Tamtéž, s. 9.
- ⁷¹ Tamtéž, s. 12.
- ⁷² Elaine Showalterová, „Critical Cross-Dressing: Male Feminists and The Woman of the Year“, s. 124 a 130.
- ⁷³ Mary Jacobusová, „Reading Woman (Reading)“, s. 13.
- ⁷⁴ Fredric Jameson, „The Symbolic Inference; or, Kenneth Burke and Ideological Analysis“, *Critical Inquiry* 4, 1978, č. 3, s. 510.
- ⁷⁵ Adrienne Richová, „When We Dead Awaken: Writing as Re-vision“, *College English* 34, 1972, č. 1, s. 18.